

SPRÅK → DEBATT ←

Språkvården petar inte i gröten

Språkvården kritiseras i två kolonner i tidningen *Lätaren* i augusti. Den första kolumnen (18.8) är skriven av *Lätarens* redaktör Tom Ahlfors, förlädd av en språkspalt av pensionerade språkvårdaren Mikael Reuter om den statistiska finlandismen *morgonmål*. Den andra kolumnen (25.8) är skriven av skriftställaren Thomas Rosenberg. I korhet kan man sammanfatta innehållet i kolumnerna som en kritik över att språkvårdarna googlar för mycket och funderar för mycket på ords frekvenser. Slutatsen är för stränga mot finlandismen, medan Rosenberg anser oss vara för tillåtande i fråga om nya språkdrag.

Det är inte första gången språkvårdare och språkvetare anklagas för att googla fram sina slutsatser. I den man språkvårdarna vid Forskningscentralen för de inhemska språken googlar, vill jag understryka att vi förhåller oss kritiska till Google och bara använder resultatet för att bekräfta uppgifter som andra källor ger.

Om "frekvensen som gud" (för att citera Rosenberg) vill jag hänvisa till Reuters ruta 22.10.1997 "Frekvensen som färdskrivare" (hittas via www.focis.fi).

Finlandismer har av tradition motarbetats av den finlandssvenska språkvården. Orsaken är i grunden språkpolitisk, och även om bakgrunden ligger över hundra år bakåt i tiden är synsättet fortfarande aktuellt. Målet är att den finländska svenskan ska kunna följa samma språknorm som i Sverige. Tanken på ett eget finlandssvenskt språk, på samma sätt som tex. det tomedalsfinska språket *meänkieli*, låter kanske spontant tilltalande, men kan bli mycket svårt att lösa i praktiken. Språkvården är emellertid mer liberal i dag än vad den var för några decennier sedan.

Aven om jag själv har sysslat mycket med finlandismer, är finlandismerna bara en bråkdel av vad modern finlandssvensk språkvård handlar om. Och jag vill

understryka att språkvärdverksamheten är inriktad på det offentliga språket, inte folks privat-
språk. Viktiga målgrupper för språkvården är journalister, lärare och översättare. Särskild tyngd läggs vid myndigheternas språk, där strövan är att myndigheterna i sina texter till allmänheten ska skriva ett värdat, enkelt och begripligt språk. Grundtanken är att alla ska ha rätt att förstå vad som står i texter som skrivs av myndigheterna. Språkvården för myndighetsens språk med bl.a. Statsrådets svenska språknåbund. Myndigheternas språknåbund och Finlands Kommunförbund. Myndigheternas språkvård sköts främst av ledande språkvårdaren Eivor Sommarahl och av namnvårdaren Leila Mattfolk som granskar kartor och ger råd och utåtanden till exempel vid kommunsammanläggningar.

Medierna och journalistikären får också en stor del av språkvårdens uppmärksamhet. Medicinspråkvårdaren Anna Maria Gustafsson verkar i nära samarbete med projektet Språkörat, som numera administreras av Svensk presstjänst. Projektet har en egen webbplats, Mediesprak.fi, som innehåller råd och rekommendationer för i första hand journalister.

Vi ser det som viktigt att även ungdomarna, framtidens finlandssvenskar, ska ha tillgång till en fungerande svenska. Därför har språkvårdaren Monica Ålkäs som sin huvudsakliga arbetsuppgift att språkgranska läromedel så att eleverna får goda språkliga modeller i skolböckerna de (förhoppningsvis) läser.

Samarbetet med översättarna är också tätt. De är våra flitigaste kunder i språkdagivningen, och årligen ordnar vi ett översättarseminarium i samarbete med Finlands översättar- och tolkförbund.

En viktig del av vår verksamhet är dessutom tidskriften *Språkbruk*, som redaktionssekreteraren Pia Westerberg och jag själv ansvarar för. *Språkbruk* är ett sätt för

oss att nå ovannämnda grupper, men också andra intresserade.

Den gemensamma nämnaren för språkvårdens verksamhet är alltså att den i första hand gäller offentligt språk, inte språket inom den privata sfären.

På ett mer personligt plan tycker jag att det viktigaste är att man är medveten om hur man skriver eller talar, och vad språkbruket och stilen har för effekt tex. på budskapet. Strängare språkpoliser än jag brukar uppträsa över de finlandismer som jag medvetet och lyckligt strör in i mitt språk på fritiden. Men i sitt privatliv har man rätt att tala som man vill. Jag ser det däremot som en viktig uppgift för språkvården att ge folk möjligheten att göra skillnad mellan privat- och offentligt språk, och att välja vilka språkdrag de vill behålla och vilka de eventuellt vill undvika i neutral text.

Att det var just i tidningen *Lätaren* som denna debatt skulle föras är tråkigt. Om lärare efter att ha läst Ahlfors och Rosenbergs kolonner har skapat sig uppfattningen att allt som har med språkvård att göra "suger" (för att citera Rosenberg), har kolumnerna gjort stor skada. Språkvården vill speciellt hjälpa sådana som har stort inflytande på andras språk, inte minst lärare. Däremot har vi inget behov av att peta i folks frukostbröt (eller måste man kanske säga *morgonmålsbröt* här i Finland?) eller insistera att de inte får tala som de vill på sin fritid. Men den som vill får naturligtvis värda sitt språk även på fritiden. Det gör troskeln avsevärt lägre för att uttrycka sig korrekt på en adekvat stilmnivå i mer offentliga sammanhang.

Charlotta
af Hällström-Reijonen

språkvårdare,
Forskningscentralen för de
inhemska språken

Frekvens ingen furste

Språkvården suger och språket misshandlas med språkvårdarnas benägna bistånd. Det är kontentan av två kolonner i *Lätaren*, av Tom Ahlfors och Thomas Rosenberg.

Rosenberg återkommer till sin tes om att språkvårdarna upphöjt frekvensen till Gud (fast förra gången, 1997, var det bara till furste). Den gångens svarade jag bl.a. så här:

"Språket måste alltid kunna beskriva den verklighet vi lever i: vi behöver inte bara nya ord för nya företeelser, utan också nya uttrycksätt som svarar mot nya tankar eller tankesätt. Men det innebär inte nödvändigtvis att allt som är nytt och ofta upprepat bör accepteras. Vi har tex. både i Sverige och Finland aktivt gått in för att bromsa det starka inflödet av engelska ord i dataspåret och i stället föra fram svenska motsvarigheter. Hade vi bara sett till frekvensen och godkännit de mest frekventa orden så hade säkert de engelska orden tagit över från början, men nu kan vi till vår glädje konstatera att inte minst den seriösa fackpressen har gått in för att använda de svenska orden.

Inom språkvården betraktar vi inte frekvensen som furste, men vi kan inte heller blunda för det faktiska språkbruket. Vi kan se frekvensen och belägen som en färdskrivare, som visar vart vi har kommit och vart vi är på väg. Vid behov kan vi sedan försöka styra det framtida vägvalet, men det är möjligt bara om vi känner färdens gång."

Oron för att språkvården "godkänner allt" uttrycktes också i samband med att den nya *Språkkritikets* bok gavs ut i Sverige 2005. I en språkspalt

Mikael Reuter

Syftet med mina språkspalter har alltid varit att arbeta för en korrekt och välfungerande svenska, i möjligaste mån gemensam för Finland och Sverige. Jag hoppas att tidningen *Lätarens* läsare tänker på samma sätt – att en svensk språkexpert i en undersökning av finlandssvenska texter har hittat allvarliga språkliga brister i brev som skolorna stickat till elevernas föräldrar.

Morgonmål på 1500-talet

På min fritid har jag rätt att tala som jag vill, låter Charlotta af Hällström-Reijonen förstå, vilket jag är tacksam för. Jag kan berätta att jag också i mitt jobb har rätt att skriva som jag vill. Jag vill nämligen skriva en god svenska. Jag har aldrig någonsin eftersträvat något nytt språk, som skulle kallas finlandssvenska.

Jag upplever och hävdar inte att ordet "morgonmål", som jag i min kolumn koncentrerade mig på, är en finlandism, utan svenska; riktigt god, gammaldags svenska. I detta sammanhang vill jag

Tom Ahlfors

informera språkvetarna här ovan om att ordet "morgonmål" i betydelsen "första måltiden för dagen" förekommer i Svenska akademins ordbok (sic!) med tidigaste skriftliga belägg från år 1582, vilket naturligtvis inte betyder att ordet inte kan ha funnits tidigare. Det är till och med troligt att det fanns, berättar man på redaktionen för Svenska akademins ordbok i Lund.

Sänt

Medveten provokation

Att någon av våra finlandssvenska språkvårdare skulle reagera på våra inlägg i *Lätaren* var helt väntat, och välkommet. Vi var ju bägge, Tom Ahlfors och jag, uttalat polemiska, ja rentav provocerande. Därför är jag lite förvånad över att fr.a. Charlotta af Hällström-Reijonen verkar direkt sårad, både personligen och på de språkvårdande kollegernas vägnar. Det är ju inte ert arbete vi kritiserar, eller bristen på språkvård, utan tendenser vi tycker oss se ifråga om språkvårdens föutsättningar. Och det uttryckligen i kolonnens medvetet tillskrivade form.

Man kan tycka vad man vill om utvecklingen, men det är svårt att förneka att frihetsgraderna ökat, på gott och ont. Ahlfors

reagerar, med rätta, över att vi i Svensktfinland lägger oss platta inför språkutvecklingen i Sverige, och börjar underkänna utmärkta och genuint svenska uttryck som "morgonmål" (välbekant också i de västnordiska språken) medan jag hakar på med de effekter jag tyckt mig se att de tekniska hjälpmidlen haft i sammanhanget, dvs. att frekvensen i allt högre grad börjat styra. Med tråkiga konsekvenser för alla dem som hör till språkanvändarnas mindretal, vare sig det handlar om finlandssvenskar, norrlänningar eller 60-plussare.

Mikael Reuter påminner mig vänligen om att jag lyft fram dessa tendenser redan 1997. Tiden går. Jag tycker själv att utvecklingen i många avseenden är po-

sitiv, och att den större mångfalden och toleransen i huvudsak är uppfriktande. Men vi kan ju inte heller förneka att de ökade frihetsgraderna inte precis underlättar språkvårdarnas arbete, för att inte tala om alla dem som i sitt arbete skall fungera som språkliga föredömen, såsom journalister och lärare.

Det var liksom poängen åtminstone i min kolumn. Att jag i sammanhanget tog till medvetet provocerande uttryck som att språkvården "suger" och "sträckt vapen" var kanske mindre välbetänkta, och jag ber om ursäkt för det.

Thomas Rosenberg